

รูปแบบโรงพยาบาลการแพทย์พื้นบ้าน/แผนไทย (Model for Thai Traditional Medicine Hospital)

รศ. ดร. นิตศน์ ศิริโชติรัตน์ และ ศ. ดร. ฉัตรสุมน พุทธิภิญโญ¹

องค์การอนามัยโลกประมาณการว่าร้อยละ 65-80 ของการให้บริการสุขภาพทั่วโลกเกี่ยวข้องกับการใช้การแพทย์พื้นบ้าน (Traditional Medicine – TM) ซึ่งอาจจะใช้คำว่า การแพทย์ผสมผสานหรือการแพทย์ทางเลือก (complementary and alternative medicine – CAM) การแพทย์พื้นบ้านกลายเป็นส่วนสำคัญของการจัดการสุขภาพ และเป็นที่ยอมรับกันดีว่าการแพทย์พื้นบ้านครอบคลุมการรักษา และการปฏิบัติที่หลากหลาย ซึ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละวัฒนธรรมและบริบทของแต่ละประเทศ (Pan S-Y, Litscher G, Chan K, et al. 2014)

โรงพยาบาล Ningbo ในประเทศจีน เป็นโรงพยาบาลที่ใช้การแพทย์พื้นบ้านแบบจีน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1977 ซึ่งใช้การผสมผสานระหว่างการแพทย์พื้นบ้านแบบจีนและการแพทย์แผนปัจจุบัน หรือการแพทย์แบบตะวันตก (Ningbo Hospital of Traditional Chinese Medicine, 2017) การแพทย์แผนจีนในประเทศจีนพบว่ามีการใช้แพทย์พื้นบ้านแบบจีนอยู่มากมาย และพบว่าโรงพยาบาลทั้งหลายที่เรียกตนเองว่าเป็น โรงพยาบาลการแพทย์พื้นบ้านแบบจีน (Traditional Chinese Medicine Hospital – TCM hospital) เป็นการผสมผสานทั้งการแพทย์พื้นบ้านแบบจีนและการแพทย์แผนปัจจุบัน หรือการแพทย์แบบตะวันตก โดยในแผนกผู้ป่วยนอก ยาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นยาพื้นบ้านแบบจีน ในขณะที่ยาแผนปัจจุบันใช้เป็นส่วนใหญ่ในแผนกผู้ป่วยใน เมื่อดูการบริการด้านการแพทย์พื้นบ้าน พบว่าในแผนกผู้ป่วยนอกจะให้บริการการแพทย์พื้นบ้านแบบจีนเป็นหลักและการแพทย์แผนตะวันตกเป็นเพียงการบริการสนับสนุน ในขณะที่แผนกผู้ป่วยในจะให้บริการการแพทย์แผนตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็คือใช้ในการฟื้นฟูสุขภาพร่างกายของผู้ป่วย (Wang L, Suo S, Li J, Hu Y, Li P, Wang Y, Hu H. 2017)

¹ ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ประเทศอินเดียมีการแพทย์พื้นบ้านที่เรียกว่า อายุรเวท (Ayurveda) ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติของการใช้ชีวิต ทั้งกาย จิต วิญญาณ ให้กลมกลืนกับจักรวาล/ธรรมชาติ นับว่าเป็นการแพทย์พื้นบ้านที่เก่าแก่กว่า 3000 ปี และเป็นระบบการแพทย์พื้นบ้านหลักของอินเดียจนปัจจุบันนี้หลักการของอายุรเวทคือส่งเสริมการใช้สมุนไพร อาหารมังสวิรัต และการฝึกปฏิบัติเช่น โยคะ โรงพยาบาลการแพทย์พื้นบ้านแบบอายุรเวท มีแพทย์ทางอายุรเวทเป็นผู้ให้บริการทางการแพทย์รักษาโรคต่างๆ เช่น การจัดกระดูก โรคไขข้อ โรคเบาหวาน เป็นต้น ซึ่งการรักษาในโรงพยาบาลแบบอายุรเวท จะไม่มีการผสมผสานกับการแพทย์แผนตะวันตก เพราะการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน รวมทั้งการทานอาหารมังสวิรัต และการฝึกโยคะ เป็นหลักการที่สำคัญสำหรับการแพทย์แบบอายุรเวท (Ayurvedic Medicine: In Depth, 2015)

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 เป็นต้นมา ในการประชุมขององค์การอนามัยโลกที่ประเทศไทย รัสเซีย มีข้อเสนอแนะจากที่ประชุมให้ใช้การบำบัดรักษาโดยสมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้าน (herbal remedy and folk wisdom) ซึ่งในประเทศไทย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ ได้ฟื้นฟูการแพทย์พื้นบ้านแบบไทยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1982 เป็นต้นมา โดยการก่อตั้งวิทยาลัยอายุรเวท ซึ่งเป็นหลักสูตร 3 ปี (Time for the First 8 Thai Traditional Medicine Hospitals, 2012) ถึงแม้จะมีความพยายามจัดตั้งโรงพยาบาลการแพทย์พื้นบ้านแบบไทย แต่เมื่อดูรูปแบบแล้วก็เป็นการแพทย์ผสมผสานระหว่างการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนตะวันตก

หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 ความพยายามที่จะลดภาระค่าใช้จ่ายในการซื้อเวชภัณฑ์ยาจากต่างประเทศ ทำให้เกิดความสนใจที่จะใช้ยาสมุนไพรของการแพทย์แผนไทยมากขึ้น ซึ่งต้นแบบของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยคือที่อำเภอพังโคน-วาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร เริ่มก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2553 โดยเป็นความร่วมมือระหว่างชุมชน วัด และโรงเรียน และพื้นที่ของเทือกเขาภูพานเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกสมุนไพรที่หลากหลายในโครงการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยสกลนคร หลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท นับเป็นโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยแห่งแรก ตามธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552 เกิดขึ้น

จากการที่ คณะทรัพยากรธรรมชาติ ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน จึงเสนอโครงการจัดตั้งโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย สกลนคร หลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท ขึ้น ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล อีสาน วิทยาเขต สกลนคร เพื่อเป็นการนำองค์ความรู้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพของไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมสืบไป ตามธรรมเนียมว่าด้วยสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และสภามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2554 (โรงพยาบาล การแพทย์แผนไทยสกลนคร หลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท มปป.)

หลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท เจ้าอาวาสวัดป่าตองหวายได้เมตตาการก่อสร้างอาคารบริการผู้ป่วยนอก มูลค่าประมาณ 23 ล้านบาท (เป็นอาคารสองชั้น) วางศิลาฤกษ์โดย ฯพณฯ พรรณสิริ กุลนารถศิริ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2553 ต่อมาหลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท ได้จัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมหลังโรงพยาบาลฯ เนื้อที่ประมาณ 23 ไร่ มูลค่า 2 ล้านบาท เพื่อขยายพื้นที่ให้เพียงพอต่อการให้บริการของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยสกลนครอย่างเต็มรูปแบบในอนาคต องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนครได้จัดสรรงบประมาณ เพื่อก่อสร้างอาคารเพื่อสุขภาพและความงาม และอาคารโรงครัว

โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยสกลนคร หลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1 เพื่อให้บริการสุขภาพด้วยระบบการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน
- 2 เพื่อเป็นศูนย์กลางการวิจัย การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน
- 3 เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนแก่นักศึกษาสาขาการแพทย์แผนไทยและสาขาอื่นๆ
- 4 เพื่อส่งเสริมการผลิต พัฒนา การใช้ยาสมุนไพรและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ
- 5 เพื่ออนุรักษ์ สืบทอด พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ

สำหรับการให้บริการ มีการบริการดังต่อไปนี้

- บริการทางการแพทย์สิทธิบัตรทองในเขต
- บริการทางการแพทย์สิทธิข้าราชการ ประกันสังคม บัตรทองนอกเขต
- การนัดเพื่อการรักษา
- การนัดเพื่อการผ่อนคลาย

การนวดและประคบสมุนไพรเพื่อการรักษา
การประคบสมุนไพร
การอบสมุนไพร
การทาบหม้อเกลือพื้นฟูมารดาหลังคลอด
การนวด พื้นฟูมารดาหลังคลอด

การแพทย์แผนไทย หรือการแพทย์แบบดั้งเดิมของไทย เป็นระบบการแพทย์ที่ดูแลสุขภาพของผู้ป่วยในทุกๆ ด้าน ไม่ได้มุ่งเน้นการรักษาผู้ป่วยเฉพาะโรค หรือตามอาการที่ปรากฏเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงการป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพด้วย การแพทย์แผนไทยเป็นภูมิปัญญาที่คนไทยทุกคนพึงรักและหวงแหน ควรร่วมกันอนุรักษ์ และพัฒนาให้ยั่งยืนคู่สังคมไทย การบูรณาการภูมิปัญญาด้านสุขภาพ โดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางในการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ควรเป็นการดูแลสุขภาพแบบผสมผสาน เชื่อมโยงในทุกมิติทั้งทางร่างกาย จิตวิญญาณ สังคม ครอบครัว รวมถึงสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการควบคุมปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วย เน้นการป้องกันมากกว่าการรักษา และส่งเสริมให้ประชาชนสามารถดูแลสุขภาพได้ด้วยตนเอง ตามหลักปรัชญาด้านภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การใช้สมุนไพรในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร ทดแทนการนำเข้ายาจากต่างประเทศ เสริมสร้างเศรษฐกิจของชาติด้วยการเพิ่มรายได้จากการส่งออกผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย ทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงทางยา จะเห็นว่าองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย เป็นการแพทย์แบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับการรักษาสมดุลของร่างกาย ป้องกันการเจ็บป่วยก่อนที่จะเกิดขึ้น กรณีที่เกิดเจ็บป่วย เน้นการรักษาและฟื้นฟูด้วยวิถีธรรมชาติ ซึ่งสามารถป้องกันการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์ 2561)

จากประวัติศาสตร์ด้านการแพทย์แผนไทย ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่บนเขาหลวง หรือเขาสรรพยา ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอสรีมมาศ จังหวัดสุโขทัย เพื่อให้ประชาชนได้เก็บสมุนไพรและนำไปใช้ในการรักษาโรคยามเจ็บไข้ ดังนั้น โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยควรมีพื้นที่สำหรับปลูกสมุนไพรเพื่อนำมาผลิต

เป็นยาสำหรับชุมชนรอบข้าง (นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์ 2561) นอกจากนี้ บุคลากรทาง การแพทย์แผนไทย ควรสอนประชาชนในชุมชนให้รู้จักรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยตนเอง โดย นอกจากเป็นที่รักษาผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยควรเป็นแหล่ง ความรู้ของชุมชน ในการเผยแพร่ความรู้แขนงต่างๆ ของการแพทย์แผนไทย คือ เวชกรรม ไทย เภสัชกรรมไทย การผดุงครรภ์ไทย และการนวดไทย เพื่อให้ชุมชนได้ดูแลสุขภาพด้วย ตนเอง นอกจากนี้ โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยควรมีกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความรู้และศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน ในการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรค ดังนั้น การวิจัยเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการดังกล่าวที่จะทำให้เกิดความรู้ ในชุมชน และเป็นความรู้ของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Ayurvedic Medicine: In Depth, 2015. U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes of Health, National Center for Complimentary Medicine and Integrative Health. Available at <https://nccih.nih.gov/health/ayurveda/introduction.htm> accessed on July 15, 2018.
- Ningbo Hospital of Traditional Chinese Medicine, 2017. Available at http://english.nighbo.gov.cn/art/2017/8/31/art_972_829421.html accessed on July 14, 2018.
- Pan S-Y, Litscher G, Chan K, Yu Z-L, Chen H-Q, and Ko K-M. 2014. Traditional Medicines in the World: Where to Go Next? Evidence-Based Complimentary and Alternative Medicine. Vol. 2014. Article ID 739895. Available at <http://dx.doi.org/10.1155/2014/739895> accessed on July 14, 2018.
- Time for the First 8 Thai Traditional Medicine Hospitals. 2012. Available at: www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/ThaiHealth2012/eng2012_21.pdf accessed on July 14, 2018.
- Wang L, Suo S, Li J, Hu Y, Li P, Wang Y, Hu H. 2017. An Investigation Into Traditional Chinese Medicine Hospitals in China: Development Trend and Medical Service Innovation. International Journal of Health Policy and Management, 6 (1), 19-25.

นิตศน์ ศิริโชติรัตน์ 2561 การแพทย์แผนไทย ใน: ชุดวิชา 52205 การสาธารณสุขและกฎหมายที่
เกี่ยวข้องกับ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
โรงพยาบาล การแพทย์แผนไทยสกลนคร หลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท (มปป) สืบค้นข้อมูล [http://sttmh-
lpfs.blogspot.com/](http://sttmh-lpfs.blogspot.com/) เข้าถึงข้อมูล วันที่ 15 กรกฎาคม 2561